

**DIMENSIUNI APLICATIVE
ALE
PSIHOLOGIEI SOCIALE**

www.editurauniversitara.ro

PANTELIMON GOLU

FLORINDA GOLU

**DIMENSIUNI APLICATIVE
ALE
PSIHOLOGIEI SOCIALE**

www.editurauniversara.ro

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2012

Colecția PSIHLOGIE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOLU, PANTELIMON

Dimensiuni aplicative ale psihologiei sociale /
Pantelimon Golu, Florinda Golu. - București : Editura
Universitară, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-591-452-0

I. Golu, Florinda
316.6

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065914520

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2012

Editura Universitară

Director: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro

e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Introducere: Teoretic și aplicativ în psihologia socială contemporană	11
Capitolul 1: Relaționarea socială	23
Capitolul 2: Munca, dimensiune centrală și esențială a vieții	66
Capitolul 3: Timpul liber și utilizarea lui	87
Capitolul 4: Psihologia socială și sănătatea	102
Capitolul 5: Comunicarea cotidiană	156
Capitolul 6: Psihologia socială și mediul ambiant	180
Capitolul 7: Satisfacția și starea de bine	191
Capitolul 8: Psihologia socială și politica	203
Capitolul 9: Psihologia socială și justiția	225
Capitolul 10: Dimensiunea psihologică și psihosocială a fenomenului religios	235
Capitolul 11: Aplicații ale psihologiei sociale în domeniile militar și sportiv	251
Capitolul 12: Identitate personală, identitate socială, atribuire, categorizare, stereotipuri	262
Bibliografie	306

CUVÂNT ÎNAINTE

În cursul unei perioade istorice relativ scurte, de când s-a constituit ca știință, cu un statut propriu, psihologia socială nu numai că a ajuns să-și precizeze, în ordine teoretică, domeniul de referință, aparatul conceptual și metodologic, grilele de recoltare și interpretare a datelor, dar a reușit să-și întindă antenele către cvasitotalitatea zonelor vieții cotidiene, acolo unde trăiesc, comunică și interacționează, de fapt, agenții sociali – oamenii.

Viața cotidiană este o rețea densă de relații și activități, de situații și evenimente. Omul, prins în împletitura lor, are prilejul să-și arate diversele lui fațete – bune sau rele – să-și pună în evidență abilitățile, să-și dezvăluie motivațiile, atitudinile, preferințele și aspirațiile, conlucrând sau competiționând cu semenii săi. Tot ceea ce întreprinde el lasă urme în social și în propria personalitate, induce schimbări, care, cumulate, se repercutează asupra vieții cotidiene, înfrumusețând-o sau alterând-o. El se consumă ca o torță și renaște în alte ipostaze, inițiind noi cicluri de schimbări.

Sănătoși sau bolnavi, odihniți sau oboșiți, satisfăcuți sau dezgustați de viață, singuri sau în asociere cu alții, oamenii caută să descopere un sens al vieții pentru ei, o cale de acces, fie și firavă, către ceea ce se cheamă fericire, bucuria de a trăi. Unii o găsesc în muncă, alții în activități de petrecere a timpului liber, în alcool, în sex, în plăcerea de a se întâlni cu

prieteni și de a conversa cu ei, ori de a rămâne singuri și de a medita.

Viața cotidiană este influențată continuu de solicitări ale practicii sociale, de decizii politice, de modele, norme și valori morale, juridice, religioase, iar indivizii și grupurile trebuie să învețe să-și structureze și să-și regleze conduita de răspuns în raport cu aceste modele, norme și valori. Unii reușesc să o facă în proporție de sută la sută, fiind înalt conformiști, alții nu reușesc deloc, fiind înalt devianți. A cunoaște aceste prestații și efectul lor pe termen lung este o sarcină ispititoare pentru cercetătorul social, care trebuie să dezvăluie, între altele, factorii și condițiile ce concură la starea de bine a omului, la reușitele și performanțele lui profesionale și relaționale, la motivarea tentativei lui de a dobândi, cu orice preț, dreptatea și adevărul, la întretinerea dorinței lui legitime de a trăi într-un mediu social și fizic curat.

A trăi și activa în societate, ca om printre oameni, nu este un lucru simplu și ușor de realizat, chiar dacă ne naștem în societate și suntem predestinați să devenim ființe sociale. Suntem pândiți la fiecare pas de griji, nevoi, amenințări, de temeri pentru ziua de mâine, generate de o proastă gestionare a resurselor societății, de un management politic defectuos, de înlocuirea valorilor cu nonvaloarea pe aproape toate palierele scării sociale, a altruismului cu egoismul feroce, care, pentru foarte mulți, constituie astăzi crezul vieții. Capătă amploare goana paroxistică după profit, discursurile bombastice, găunoase ale liderilor, înșelătoria, abuzul, minciuna, manipularea, violența, sexualitatea nudă, deșănțată, vidată de orice notă de romantism, care subminează integritatea și sănătatea morală și mentală a individului. Reușește acesta să se descurce în acest peisaj pestriț și neprietenos? Găsește el o modalitate de a

supraviețui, de a comunica și de a se face ascultat și înțeles în aceste condiții frecvent ostile?

Interesându-se de aceste numeroase dimensiuni ale vieții cotidiene – sănătate, comunicare, relaționare, muncă, timp liber, justiție, politică, raportare la mediul ambiant – psihologia socială aplicată poate furniza sugestii și strategii de facilitare a coechilibrării omului cu lumea socială care este așa cum este – contradictorie, polimorfă, dificilă – ajutându-l să-i identifice resorturile și să descopere căi posibile de evitare a capcanelor și de învingere a obstacolelor pe care viața i le scoate în cale.

Cartea de față încearcă să îmbrățișeze o mare varietate de aspecte practice, din care emerge substanța vieții cotidiene a omului, care, finalmente, caută febril răspuns la întrebarea „cine este el”, cât de asemănător este cu alții și prin ce se deosebește de ei.

Autorii

INTRODUCERE

Teoretic și aplicativ în psihologia socială contemporană

Un eminent psiholog social - român și european în același timp - Serge Moscovici (1972), spunea, cu ceva timp în urmă, că științele socioumane, implicit psihologia socială, nu trebuie să ignore inegalitatea socială, oprimarea politică, subdezvoltarea, conflictele rasiale. Sarcina lor este nu doar aceea de a susține, ci de a critica și a transforma ordinea socială. Sub impactul mișcărilor din mai 1968 din Franța, apărute ca o contrapondere la societățile închise, încremenite, în cadrul cărora totul părea stabil, coerent, încheșat, ierarhizat, se deschide un nou câmp de cercetare în psihologia socială: strada, grupul, mișcărilor sociale. Se observă că viața socială însăși este un imens laborator, în cadrul căruia psihologii sociali nu doar constată și măsoară, ci participă, intervin, formează, schimbă, construiesc scenariile, imaginează alternative.

Actualmente, se fac eforturi deosebite pe direcția unei apropieri sensibile a modelului psihosocial al omului de realitatea omului. Ceea ce se reflectă, între altele, în axarea pe studiul vieții cotidiene cu specificul ei concret, cu interacțiunile ei, cu aspectele de viață publică, personală și socială a omului.

Noua paradigmă psihosocială, cea elaborată în anii '70 - '80, recomandă a deduce ipotezele din problemele sociale

reale, mutarea cercetării din laborator în teren. A observa nu datele, ci oamenii, a interpreta, a integra datele, căutând cauzele fenomenelor devine o cerință metodologică fundamentală pentru psihologia socială din această etapă.

Psihologia socială contemporană examinează conduita omului așa cum se exprimă ea într-o serie de arii centrale ale vieții de fiecare zi: comunicare, muncă, șomaj, educație, sănătate, sport, politică, domeniul juridic, conflicte și agresiuni, prejudecăți și stereotipuri de tot felul, calitatea vieții, timpul liber, credințele religioase, identitate socială, relații familiale, modă, sexualitate, dragoste, fericire, etc. Pe scurt, ea încearcă să se întoarcă spre viață, propunându-și să ofere o explicație comprehensivă a relațiilor cotidiene. Studiind conduita socială și efectul situațiilor sociale asupra omului, psihologia socială deschide căi de acces spre domeniul unor fenomene extraordinare și fascinante.

Se știe că grupurile mici sunt unul din domeniile clasice ale studiilor tradiționale de psihologie socială. Grupurile experimentale studiate constau, de obicei, din 3-4 subiecți, toți străini, cărora li se cere să rezolve împreună mici probleme timp de 10-20 de minute: să ghicească traiectoria unor linii, să tragă de niște frânghii sau să recompenseze cu aplauze activitatea altor subiecți. Aceste tehnici ofereau un fel de generalitate falsă, în speranța că va fi descoperit un adevăr universal, care să poată fi extins la orice gen de grup social. Nu se spunea nimic despre particularitățile speciale ale comunităților, familiilor, grupurilor de prieteni, grupurilor terapeutice, grupurilor religioase, din care se presupune că fac parte subiecții investigați.

Unul dintre subiectele privilegiate ale cercetărilor de grup era problema *formării normelor*, în aparență un fenomen de grup universal. Aproape că nu se lua în seamă faptul dacă

normele sunt în legătură cu criminalitatea, cu iubirea aproapelui, cu munca dificilă, cu spunerea adevărului sau cu moda vestimentară.

La fel au stat lucrurile și în cazul unui alt domeniu foarte important al psihologiei sociale – *studiul credințelor și al atitudinilor*. Atitudinile pot fi față de religie, politică, rasă, sex, bunurile de consum, etc. S-a crezut că ele, toate, funcționează în același mod și pot fi cercetate prin aceleași ministudii de laborator. Or, cum observă un autor (Argyle, 1992), trebuie făcută o diferențiere în legătură cu faptul dacă credințele și atitudinile se referă la ceea ce urmează după moarte, la inferioritatea altor grupuri rasiale, la efectul fumatului asupra sănătății sau la înălțimea Everestului.

Experiementele clasice de psihologie socială au pierdut uneori orice contact cu realitatea, urmărind manipulări ingenioase ale variabilelor și au devenit, cum observă același autor, un gen de *teatru al absurdului*.

Sunt experimente în care subiecții administrau șocuri electrice, aparent letale, altor persoane sau erau plătiți cu sume considerabile de bani pentru a spune minciuni, sau erau convinși să creadă că alți subiecți au accese de epilepsie, sau că laboratorul este în flăcări, sau că au fost insultați de „aliații” experimentatorului.

Ocupându-se de principiile abstracte fundamentale ale conduitei sociale, psihologia socială clasică a reușit să elimine conținutul concret al vieții de grup, al credințelor, opiniilor și atitudinilor, trecând fenomenele sociale printr-un fel de filtru, care nu lasă să se cearnă decât componentele înalt abstracte ale datelor de cercetare, socotite a fi cele mai importante. O bună parte a materialului, care prezintă interes, rămânea pe dinafară. Aceste conținuturi pierdute trebuie recuperate în psihologia socială. Pornind de la interacțiuni

și relații, care constituie o componentă fundamentală a obiectului psihologiei sociale, trebuie să restituim acestora întreaga bogăție de conținut, plasând studiul lor între coordonate bine determinate. Să studiem nu grupul în general, ci grupurile de prieteni, nu relațiile umane în general, ci forme concrete de relații, cum sunt amicitia, prietenia, dragostea, nu atitudinile în general, ci atitudinile politice, religioase, rasiale, nu conflictele în general, ci pe cele care au loc înlăuntrul anumitor entități umane: grupuri, clase sociale.

Să luăm, de exemplu, una din formele esențiale ale interacțiunii sociale – *conversația, discuția, vorbirea* - ca modalitate vie de schimburi interumane și ca element central al conduitei sociale. Limbajul constă în exprimări produse în situații sociale. El face posibilă cooperarea în muncă, în timpul liber, conducerea relațiilor interpersonale. Conversația este tărâmul vocabularului și al ideilor împărtășite, al regulilor și înțelegerilor împărtășite.

Genurile de conversație folosite în diverse situații capătă forme foarte diferite: conversația la telefon, discursul politic, comunicarea între prieteni, între bărbat și femeie, comunicarea cu prilejul vizitei la doctor, cu prilejul unei serate, a unui picnic, conversația ca pură flecăreală, șuetă, glumă savuroasă.

Conversația nu se reduce la o comunicare informațională rigidă, nu funcționează după schema simplă „întrebare-răspuns”. Ea exprimă emoții și atitudini față de alții, întreține, susține un vast câmp de relații intersubiective.

Unitatea de bază a limbajului, ca vehicul conversațional, nu este cuvântul tipărit, ci rostirea spusă, care poate să îmbrace forma promisiunii, a ordinului, a angajamentului politic, a scuzei, a declarației de dragoste. Rostirile nu sunt nici adevărate, nici false, dar ele afectează ceea ce este pe

cale să se întâmple. Toate rostirile pot fi privite ca itemi ai conduitei sociale, care au intenția de a influența ascultătorul într-un fel anumit. Ele sunt plănuite cu grijă de vorbitor, astfel încât să fie receptate și înțelese de ascultător într-o manieră intențională bine determinată – ca glumă, ca ordin, etc. - și să ducă la rezultatul intenționat: a-l face pe ascultător să se amuze, să râdă sau să se supună ordinului, să-l asculte și să-l execute. În toate aceste situații, vorbitorul se vede pe sine ca fiind pe poziția celui cu care conversează, adoptă, fie și temporar, rolul lui, realizează cu acesta schimburi intersubiective.

Interacțiunea conversațională presupune anumite informații împărtășite, un teren comun care poate fi acceptat de către cei doi ca temei al acordului interpersonal. Acest teren sau mai bine zis acest „câmp mutual împărtășit” (S. Asch) este cumulativ. El se construiește și crește pe parcursul conversației însăși. Între persoane care se cunosc bine una pe alta, care aparțin aceluiași grup sau aceleiași comunități, sau care lucrează împreună se creează un teren comun extensiv. Contextul împărtășit este important pentru că îi ajută pe oameni să transmită un mesaj clar. În afara contextului, unele exprimări devin ambigue, deoarece multe cuvinte au mai mult decât un singur sens.

Conversația constă în secvențe de exprimare coarticulate între ele. Persoanele inabile social au adesea dificultăți în derularea acestor secvențe. Ele nu știu ce să spună sau spun ceva ce este privit ca inadecvat de altul. Pentru a-i ajuta pe cei care nu sunt prea buni conversatori, trebuie să știm să-i instruiem și să-i antrenăm în a pune în practică un set de reguli conversaționale, între care, după unii autori (Grice, 1975), mai importante sunt următoarele: a nu furniza mai multă sau mai puțină informație decât trebuie, a fi relevant în ceea ce spui, a spune adevărul, a fi clar.

Am insistat mai mult pe conversație ca formă specializată de comunicare interumană, deoarece ea este un fenomen psihosocial ce se produce zi de zi, cu o mare frecvență, însoțind, mediind și nuanțând toate conduitele sociale.

Domeniile de aplicație a legităților psihosociale sunt mult mai extinse și mai numeroase. Se știe, de exemplu, că *relaționările sociale* au fost descoperite relativ recent de psihologii sociali. Fie că este vorba de a-ți face prieteni, de a menține o relație amoroasă, de a evita un incident neplăcut sau, pur și simplu, de a încerca să trăim în armonie într-o societate complexă, relațiile interpersonale domină și influențează proiectele și scopurile noastre (Gergen și al., 1992).

S-a presupus că toate relațiile seamănă mai mult sau mai puțin unele cu altele și că pot fi explicate prin principii abstracte, cum ar fi *teoria schimbului* și că pot fi studiate prin mici „jocuri” experimentale. Este o greșeală, deoarece, dacă ne referim la câteva relații sociale fundamentale – cum sunt prietenia, dragostea, mariajul, munca, relațiile părinți-copii, relațiile de rudenie – vom constata că între aceste tipuri de relații sunt mari diferențe în ceea ce privește baza lor biologică, genul de contact și de angajare, regulile ce trebuie urmate în activitățile efectuate în comun. Fiecare tip de relație necesită, pentru a se stabili și a se menține, achiziționarea unor abilități distincte.

Munca este, aproape întotdeauna, făcută în grup. Natura muncii și relațiile dintre lucrători capătă forme foarte diferite în diferite perioade istorice, în funcție de genul de tehnologie pe care se bazează. Ea nu poate fi studiată în laborator, în afara explicării complexității rețelelor naturale de muncă. Studiile de teren de diverse genuri, inclusiv experimentele de teren, au fost de mare succes în acest domeniu și au furnizat

chiar date privind modul cum se rezolvă unele probleme aflate în conexiune cu munca: satisfacția profesională scăzută, conflictul social, etc.

Timpul liber, un alt domeniu aplicativ important al științelor socio-umane, a fost studiat de sociologi într-o manieră preponderent descriptivă, determinându-se cât de mult timp liber avem și ce facem cu el. Interesul psihologilor sociali în raport cu această problemă este diferit: cum acționează oamenii când au mai multe sau mai puține alegeri libere, care este motivația timpului liber, de ce privesc oamenii așa de mult timp la televizor, care genuri de timp liber îi fac pe oameni mai fericiți? Se știe că unele genuri de timp liber creează probleme sociale: unii oameni, cum sunt șomerii, nu știu cum să procedeze cu timpul liber, alții nu știu cum să dea cea mai bună întrebuințare timpului liber. Se mai pun și alte probleme importante: poate timpul liber să înlocuiască munca?; munca poate fi făcută mai asemănătoare cu timpul liber și care este diferența dintre comportamentele profesionale și cele de timp liber?

Cercetările psihosociale clasice asupra *conflictelor intergrupale* s-au limitat la studiul de laborator, făcut pe grupuri artificial create și nu ne-au spus nimic despre conflictele reale. Au fost astfel neglijate probleme cum sunt confruntările dintre diferite clanuri care se desfășoară în stradă, în văzul tuturor, prejudecățile rasiale, manifestările huliganice din fotbal.

Privitor la *problema sănătății*, se știe astăzi că îmbolnăvirile nu sunt produse numai de germeni și viruși. Ele sunt cauzate, de asemenea, de stres. Dar efectele stresului pot fi contrabalansate prin relații suportive. Ele afectează mai puțin personalitățile tari. Aici intră în joc noi variabile, cum sunt conduita sănătății, conformarea la recomandările

doctorului, impactul relațiilor asupra sistemului imunitar. Cercetarea acestor factori ne permite să explicăm diferențele de sănătate dintre bărbați și femei, dintre membrii unor diferite grupuri sociale și deschide calea către măsurile preventive direcționate spre credințele și conduitele legate de sănătate, cum ar fi, de exemplu, exercițiile de modificare a dietei, eliminarea fumatului, a consumului de alcool, practicarea mișcării în aer liber.

Cercetările arată că există o determinare psihosocială a *procesului politic*, concretizată în rolul pe care îl joacă în politică emoțiile, relațiile interpersonale, iluziile, credințele, convingerile celor care fac politica și ale beneficiarilor actului politic. Deciziile politice sunt luate de oameni care, ca oameni, dispun de anumite interese, talente, tentații, limite personale, care își pun pecetea pe calitatea deciziei luate, făcând-o mai mult sau mai puțin credibilă. Există anumite rădăcini ontogenetice ale politicului, anumite mecanisme ale socializării politice, există reacțiile comportamentale în raport cu diverse decizii de natură politică, există problema formării imaginii despre biografia liderului politic și despre particularitățile psihologice ale oponentilor și ale partenerilor lui politici.

În toate aceste situații, psihologia socială poate fi implicată ca instrument de intervenție practică care poate contribui la optimizarea imaginii puterii, la negocierea și aplanarea conflictelor politice, la proiectarea unui dialog eficient între părțile aflate în conflict.

Psihologia socială își găsește o largă aplicație în *domeniul judiciar*, în tribunale. Sala de judecată este o lume socială în miniatură, unde se desfășoară procese având consecințe majore pentru cei implicați. Aici oamenii se influențează unii pe alții. Intervin norme și valori juridice ale sistemului unei țări, tradiții, cultura înmagazinată în modelele legale.

Factorii psihosociale pot influența deciziile implicând arestarea, interogarea, acuzarea, sentința și eliberarea din arest. Mărturiile depuse de martorii oculari pot fi identificări corecte sau eronate. Sunt oameni nevinovați care și-au petrecut mulți ani în închisoare datorită mărturiilor eronate ale martorilor, mărturii făcute cu sinceritate, dar greșite. Au judecătorii abilitatea de a distinge între mărturiile false și cele corecte? Persoanele care tind să-și ajusteze mărturia astfel încât să-și mulțumească ascultătorii ajung adesea ele însele să acorde credibilitate mesajelor false. Se întâmplă adesea ca întrebările sugestive care li se pun martorilor să perturbe cursul amintirilor acestora. Repovestirile pot fi subtil ajutate să se potrivească cu așteptările auditoriului. Cei care interoghează trebuie să se ferească de întrebări cu presupuneri ascunse și să evite a inunda mințile martorilor cu lucruri fără importanță, care scad corectitudinea mărturiilor lor. În cazul judecăților discutabile sub raportul corectitudinii, faptele nu sunt întotdeauna cele care contează. Persoanele care comunică sunt mai persuasive dacă par credibile și atrăgătoare. Cei care judecă nu se pot abține de a-și forma o primă impresie despre atractivitatea sau credibilitatea acuzatului. Persoanele cu un statut social înalt se bucură adesea de un tratament mai indulgent. Există un stereotip al puterii atracției fizice, pe care psihologii sociali l-au pus în evidență prin experimente naturale: oamenii frumoși sunt luați drept oameni buni. Cum observă un autor (David Myers, 1990), atunci când probele sunt sărăcicioase sau ambigue, justiția nu este oarbă în fața imaginii acuzatului. Preferințele pentru acuzat nuanțează judecățile: oamenii sunt mai înțelegători cu un acuzat cu care se pot identifica. Dacă ne gândim că noi nu am fi comis acest act antisocial, presupunem, fie și tacit, că un altul, asemenea nouă, nu ar fi dispus să-l comită.

Actul juridic ascunde numeroase capcane, invizibile pentru ochiul amatorului, numeroase surse de distorsionare a faptelor, pe care numai ochiul specialistului în psihologie socială le poate sesiza și identifica, ajutându-i pe cei care lucrează pe acest tărâm să dobândească abilitatea de a discerne între adevăr și fals.

În *domeniul militar*, au fost identificate unele dimensiuni psihosociale ale stresului generat de circumstanțele de luptă. Confruntările armate contemporane au nu numai aspecte tehnice, militare, ci și aspecte sociale și umane. Desfășurările tactico – strategice bazate pe utilizarea unor armamente subtile, sofisticate, fac ca lupta să fie scurtă, dar cu quantum mare de pierderi umane și materiale. Marea mobilitate și fluiditate a luptei armate moderne, cu situații pline de risc, de pericol, de neprevăzut, este multisolicitantă pentru militar, punându-l la grea încercare din punct de vedere fizic, psihic și moral.

De aceea, reducerea vulnerabilității militarilor la contactul cu agenții stresori, printr-o pregătire de dinaintea desfășurării luptei, este un element decisiv al deznodământului luptei. Această pregătire – care implică și componente psihologice – trebuie să înceapă încă din timp de pace, pentru familiarizarea anticipată cu consecințele confruntării militare reale. Câmpul de luptă este suprasaturat în factori de risc, care declanșează forme individuale și colective de răspuns, accentuate sau chiar patologice: siderare, panică, manifestări anxioase, confuzionale, delirante, isterie, depresie, reacții nevrotice, stări de năucire colectivă. Toate acestea, dacă nu sunt cunoscute și gestionate prin metode adecvate, de factură psihosociologică, pot genera perturbări și dereglări grave ale comportamentului luptătorului.

Performanțele sportive au la bază numeroși determinanți psihologici și psihosociali. Reușita sportivă este o variabilă dependentă de calitățile psihoindividuale ale participanților la competiție (aspirații, expectanțe, motivații), cu rolul lor dinamizator și reglator în dispozitivul conduitei sportive și de particularitate psihosociale ale echipei ca grup social, centrat pe obiective sportive. Sportul este un fenomen psihosocial și colectiv, bazat pe manifestări de grup, pe relații interpersonale, pe atitudini preferențiale.

Multe din problemele menționate au fost studiate parțial prin metode experimentale mai bune sau mai proaste. Proaste sunt experimentele în care nu există nici o similitudine cu viața reală sau în care nu există interacțiuni sociale.

Bune sunt experimentele în care sunt generate situații și relații reale, fie chiar și la scară redusă. Sunt multe domenii în care nu-i posibil să proiectezi experimente de laborator. Trebuie *experimente de teren*. Acestea au raportat succese deosebite, de exemplu, în domeniul conduitei prosociale. Dar și aici s-au manifestat anumite limite, legate de faptul că ele s-au rezumat la punerea în situație a unor persoane necunoscute.

Cercetarea psihosocială trebuie să arate, până la urmă, ce anume este cauzat, de ce anume și ce cauzează la rândul lui. De exemplu, stilul atribuțional cauzează depresia, sau depresia este cauza adoptării unui anumit stil atribuțional? Filmele violente de la televizor îi fac pe oameni violenți sau persoanele cu înclinații agresive preferă filmele violente?

Simpla observare și consemnare a fenomenului nu ne edifică asupra acestei probleme. Trebuie studii longitudinale, în cadrul cărora eșantioanele de subiecți sunt abordate de mai multe ori la anumite intervale de timp.

Studiul de caz oferă un material descriptiv bogat, fiind o sursă valoroasă de ipoteze, dar ipotezele trebuie testate prin metode mai riguroase. Trebuie nu numai culese date, ci înțeleasă lumea socială, iar pentru aceasta trebuie generate idei și teorii care duc la ipoteze testabile. Tradițional, teoriile aride și abstracte erau extrase din psihologia cognitivă (teoria balanței, teoria disonanței) sau din economie (teoria schimbului, teoria echității), ceea ce a dus la absența aplicațiilor practice.

Cercetările actuale de psihologie socială încep să opereze cu seturi de idei din ce în ce mai bogate. De la studiul interacțiunii sociale emerge ideea despre comunicare și relaționare, cu rădăcini în lingvistică, etologie și în teoria evoluționistă. Alte teorii ne duc către sociologie și antropologie, medicină, psihiatrie socială.

Putem astfel conchide, împreună cu Argyle (1992), că o bază teoretică bogată ne conduce la aplicații practice bogate.